

szemle

A mezőgazdálkodás vége

ORAVECZ IMRE: *ÓKONTRI*

Oravecz Imre „faluregény”-folyama, a sorozat harmadik, úgy tűnik, befejező darabjával, amely a (talán nem igazán megkapó) *A rög gyermekei* változatot rögzítette végleges főcímként, *majdnem* szimmetrikus szerkezetet tár fel a mintegy száz évet felölelő cselekmény, az Árvai- (illetve egy időre, minthogy Amerikában *lebull az ékezet*, Árvai-) család története mögött. Míg az *Ondrok göndre* (2007) az Amerikába való kivándorlás melletti döntésig vezető utat, a *Kaliforniai fűrj* (2012) pedig a kivándorlást, a letelepedést és a visszaköltözésről való lemondást meséli el (és látja el szilárd alapokon nyugvó narratív indoklással), az *Ókontri*ban Árvai Steve/István repatriálását követi nyomon az elbeszélő. A '30-as évek nagy gazdasági válsága nyomán, részint talán annak egyik gazdasági-egzisztenciális következményeként megszülető elhatározás 1938-ban, Ausztriának a náci Németországhoz való csatlakoztatása alkotta történeti kulisszák előtt valósul meg, Árvai István megérkezik Szajlára és (eredeti szakmájáról lemondva) megérkezik a mezőgazdálkodáshoz. A trilógiát azonban végül egy újabb, kissé talán sietősen előadott kivándorlás zárja le, Steve/István családjával együtt Ausztriába menekül az 1956-os forradalom leverésének napjaiban, vagyis: a cselekmény koherenciáját nem a kivándorlás-letelepedés-visszatérés ciklusa, hanem az otthon kényszerű elhagyásának ismétlődései által szabott ritmus adja, a rög gyermekeinek generációkon keresztül húzódo, szándékaikkal vagy terveikkel ellentétes, ám rendre racionálisan megalapozott képtelensége a meggyökeresedésre.

Ezt a tragikus, bár szerencsére nem sulykoltan előadott tragikus mintázatot ismétlődések és tükörszimmetrikus ellentétek rendszere támasztja alá az *Ókontri* szorosabban vett cselekményében is. A már Amerikában született Árvai Steve-et az említett gazdasági, valamint egzisztenciális körülmények (első családjának szétesése) terelik vissza gazdálkodó szülei életformája, az óhaza állítólag jobb (mint később kiderül: gyengébb) minőségű termőföldje iránti szülői nosztalgia pedig a hírből is alig ismert Magyarország felé – szorosabban viszont az, hogy az apai örökség szétdarabolódása miatt nincs kilátása arra, hogy megfelelő földterület szuverén művelője lehessen, vagyis pontosan ugyanaz, ami az előző generációt a kivándorlásba kényszerítette. Ekkor már ő lesz az, aki az Amerikát „életben tartó” marhatartás mellett érvelő apja groteszk szónoklatát végighallgatva („a marha a múlt, a jelen, a jövő”) szembefordul a szülői autoritással, és új gazdasági tervet készít (amivel egyben vissza is tér egy korábbi gyakorlathoz), ő is megkíván és be is szerez egy biciklit, majd egy motorbiciklit Szajlán, és a regény a későbbiekben is jónéhány alkalmat kínál az olvasó számára arra, hogy ismétlődéseket azonosítson a fiú és az apa vagy akár a fiú és a nagypapa között (Steve történetének egyik csúc-

pontja az a jelenet, amikor, fia születését követően, egy dombtetőről tekint végig az óhazában felépített otthonán és birtokain, és amely akár Idős János baljós álombeli repülését is felidézheti az *Ondrok gödréből* – az ilyenek egy része a szereplők számára sem marad felismeretlenül. Magáról a hazatérésről is elmondható, hogy az bizonyos értelemben tükrös ismétlése az Amerikában egyre nyugatabbra hatoló apa utazásának. Értelemszerű, hogy az *Ókontri* nem szentel figyelmet még egyszer Amerika keresztülzselésének, ezúttal keleti irányban: most a (Nyugat-)Európát apjához hasonlóan térképpel a kezében végigvonatozó Steve útjának állomásaira kerül a hangsúly, bár sajnos nem azzal a megkapó, érzéki részletességgel, amelyet az előző regény Kaliforniába vezető utazásából ismerhet az olvasó.

Noha Steve ugyanolyan tettekkész, ügyes és sikeres gazdának bizonyul az óhazában, mint a felmenői, az ő története mégsem tükrözi teljesen szimmetrikusan azokét, ami éppen a szerves családi kontinuitásmintázat vonatkozásában igazán látványos. A regény lényegében egy olyan család szétesésével kezdődik, amelyet Steve egy mexikói feleséggel és annak nem vele nemzett fiával alkotott. A házasságtörésen kapott nő eltűnése után Steve sokáig egyedül neveli a később az óhazában már várható módon rendre cigánynak bélyegzett fiút, ennek a (talán önéletrajzi vonatkozásokat is hordozó) apa-fiú kettősnek nagy teret szentel a regény, például a családi intimitás nagyjeleneteinek egyikét is. Szajlán ugyan születik egy saját fiú is a második, magyar feleségtől (1943-ban, vagyis Oravec Imrével azonos évben), de ez a család nem tervez további „szaporulatot”. Steve ráadásul szexuális értelemben is esendőbbnek, illetve inkább balszerencsésebbnek mutatkozik, mint az elődök: a regényben első alkalommal az első feleség házasságtörésének, utolsó alkalommal pedig egy szexuális kudarcnak a színhelyeként bukkan fel a házastársi hálószoba, a második házasság nem szerelmi indíttatású, mindenekelőtt pedig Steve viszonylag hosszú ideig magányos (és ennek van bizonyos következménye a regény narratív arculatára nézvést is – erről később).

Általában véve is fontos és nem minden kockázatot nélkülöző tétje a regénynek, hogy miként oldja meg annak a tükörszimmetriának (ha ez ugyan az) a megjelenítését és feldolgozását, amely a kivándorlás és a visszaköltözés között óhatatlanul keletkezik. Nyilván nem érdemes szem elől téveszteni azt, hogy ennek a regénynek a főhőse Amerikában született, és nem rendelkezik közvetlen tapasztalattal (eleinte közvetlenül sem nagyon) szülei hazájáról. Ezt a regény különböző eszközökkel hangsúlyozza is, például kulturális közterek alkalmazásával (Steve kedvenc reggelije természetesen a juharszirupos palacsinta), illetve azzal, hogy – különösen a cselekmény még Amerikában zajló szakaszának ábrázolása során – szokatlanul nagy figyelmet szentel az előadott jelenetek nyelvének és akár a szereplők aktuális belső nyelvhasználatának. (Aligha létezik olyan kultúrafogyasztó, aki ne akadt volna már fenn több helyszínen játszódó vagy különböző nemzetiségű szereplőket felvonultató regények vagy filmek esetében, márpedig ilyenekből nem kevés van, azon a gyakran ignorált kérdésen, hogy valójában milyen nyelven szólnak meg abban a jelenetben, amelyet a szöveg az egyik lehetséges nyelven ábrázol. Oravec regénye ebből a szempontból – is – példásan realista. Még akkor is jelzi, hogy például Steve és az idősebb fiú, Georgie angolra váltanak egy párbeszédben, amikor magát a párbeszédet magyarul adja elő.) Nem túl meglepő, hogy

mindenekelőtt a különféle idiómák kínálnak alkalmat a nyelvek közötti (akár: kulturális) távolság érzékeltetésére. Az egyik ilyen párbeszédnél Steve apjáról ki is derül, hogy „nagyon szerette az idiómákat” (itt a narrátor végzi el a fordítás munkáját), amikor pedig Steve úgy dönt, elpusztítja amerikai életének emlékeit, és meggyűjtja „még azt a még mindig illatos, piciny, fehér horgolt kosárkát is, amelyet a feleségétől kapott udvarlása idején a születésnapjára”, az elbeszélő közbeveti, hogy „nem örült volna neki, ha már akkor ismeri a magyar *kosarat ad* kifejezést”. Ez természetesen különös mértékben fontos egy olyan regényben, amelynek nyelve (akárcsak az előzményeké is) előszeretettel építkezik idiómákból, ami hol valamiféle személytelenséget kölcsönöz az elbeszélés nyelvi világának (és időtlenséget – Oravecz regénytrilógiájában távol tartja egyfelől az archaizálás kísértését, másfelől talán a mainak hangzó beszélnyelvi elemek egy részénél arra tehet figyelmessé, hogy nem is annyira maiak), hol pedig valamiképpen az ábrázolásmód (és talán az ábrázolás tárgyának – hiszen a regényben mindig a nyelv is tárgya az ábrázolásnak) kulturális beágyazottságára irányítja a figyelmet.

Mindazonáltal nemigen, még a fenti észrevételek ellenére sem lehetne azt kijelenteni, hogy a kivándorló Amerika-tapasztalatának bemutatásában rejlő kihívások minden tekintetben hasonlóak a hazatérő Európa- és Magyarország-tapasztalatának bemutatása által támasztott feladatokhoz, legalábbis egy magyar regényben. Oravecz főhőse itt az a feladat hárul, hogy tárgyasítson egy valamiképpen *idegen* perspektívát, melyet Magyarországra irányít, amely azonban mégsem oly módon idegen, mint a *Kaliforniai fűrj* főhőse számára volt Kalifornia vagy éppen az amerikai demokrácia mindennapjai. Az ez utóbbira való rácsodálkozás tükrös ellentéte ismétlődik meg (itt is helyenként kicsit didaktikus módon) Steve magyarországi élményeiben: a magyarul beszélő utast tegező határőrben, a politikai gyanakvás különféle gesztusaiban, a falusi közélet antidemokratikusságán való ismételt felháborodásokban vagy a vonatkozó értetlenségben és így tovább. Ennél talán érdekesebbek a hazai tájra vetett pillantásai, már csak Steve (és Oravecz) hasonlítási eszköztára miatt is: meghökkentő, de egyben revelatív is, amikor a budai hegyek Budaörsnél felbukkanó kopár oldala Dél-Kaliforniára emlékezteti; vajon felvetette már valaki ezt a tulajdonképpen tényleg nem teljesen megalapozatlan hasonlóságot? A legtanulságosabb minden bizonnyal az, hogy Oravecz, még ha nem is konzekvensen, de megkísérli valamiféle „résztvevő megfigyelői” pozícióba helyezni Steve-et. Ez a leglátványosabban természetesen akkor válik észlelhetővé, amikor a főhős tulajdonképpen valóban valamiféle látens etnográfusként ismerkedik a magyar falusi élet szokásaival például a karácsony megünneplésekor vagy saját házasságkötése alkalmából, de talán általánosságban is elmondható, hogy a Szajlára való visszatelepülés elbeszélése az újra, illetve először fellelt sajátnak, az olvasó számára elvileg ismerősnek (?) az *idegenségét* is meg tudja nyilvánítani. Szép feladat volna egy részletesebb elemzés számára ebben a vonatkozásban (és természetesen nem rögtön különbségeket előfeltételezve) összehasonlítani az *Ondrok gödre* és az új regény faluábrázolását. Az alábbi, megkapó részlet egyenesen a „szemlélődő” pozícióját kínálja fel a falu közösségi tereinek értelmező érzékeléséhez, oly módon azonban, hogy eldöntetlenül hagyja, vajon a narrátor irányítja ebbe a pozícióba a főtca felé haladó hőst, vagy éppen ez utóbbi tudatának a köz-

vetítéséről van szó, vagyis arról, hogy az éppenséggel nem tekinti külső „szemlélőnek” magát: „Szeptember vége volt, langyosan sütött az őszi nap. A fecskék már régen elmentek, elvirágozott a kiskertekben a mályva, és a patakparti akácfákról eltűntek az alvó éjjeli pávaszemek. Csend honolt a portákon. Az utcákon se kocsi, se gyalogos. Ha nem lettek volna tisztára söpörve, és a szemlélő nem tudta volna, hogy az Úr napja van, azt hihette volna, hogy járvány végzett a lakosokkal, vagy elmenekültek valami veszedelem elől, olyan kihaltak tetszett a falu.”

Mindazonáltal az elbeszélő (vagy a Wayne C. Booth által „implicit szerzőnek” elkeresztelt instancia) nem mindig, nem feltétlenül hagyja határozott értelmezés (akár kulturális vagy politikai sztereotípiákat is alkalmazó értelmezés) nélkül főhősének észleleteit. Persze, nem könnyű ezeket takarosan körülhatárolni az olyan elbeszélésmód esetén, melyben annyira domináns szerepet játszik a szabad függő beszéd, mint az *Ókontri*-ban, amely jóval pregnánsabb a regény narratív építményében, mint volt az előző két kötetben, és egyébként kiterjed a szereplők vagy általában a szajlai társadalom „diskurzusára” is (pl.: „Mindenki úgy okoskodott, hogy megtérül ez majd egyszer. Ennek a Pista gyerekeknek pénze van, dollárja, ajánlatos vele jóban lenni. Vesz még földet is, nagyban játszik, és a segítőjének is csurran-cseppen valami.”). Olykor finom nyelvi eszközökkel igazít el a szöveg abban a tekintetben, hogy mikor adja át a legteljesebb mértékben, saját diskurzusán ugyanakkor belül maradvá, a szót a narrátor a főhősnek: például az olyan esetekben, amikor a regionális nyelvhasználat bizonyos sajátosságai, mint a nem hasonuló képzés („öszvel” stb.) átlépnek a párbeszédekből a történetmondás vagy a leírás tartományaiiba. A kritika, az elvárhatónál olykor kevesebb megfontoltsággal, rendre a „mindentudó elbeszélő” kategóriáját vetette be a trilógia első és második darabja narratív arculatának jellemzésére és Oravecz realiztikus ábrázolásmódjának megértésére tett kísérletei során, ami nem mindig volt igazán találó (és valójában valószínűleg a regényekben felvonultatott tárgyi ismeretek bőségének magyarázó tára szolgált). Az új kötetben talán több alappal lehetne az ilyesfajta jellemzéssel próbálkozni (ami most is megtörtént, lásd: *ÉS-kvartett*, Élet és Irodalom, 2018/23.), mindenekelőtt azért, mert az *Ókontri* főhősének belső perspektíváját, tudatát, képzeletét stb. jóval gazdagabban vagy tágasabban közvetíti az elbeszélés, mint a korábbi kötetekéit. Ennek az egyik lehetséges, igaz, talán túlságosan egyszerűnek hangzó magyarázata abban a fentebb említett körülményben rejlik, hogy Steve sokszor magányos. Amit Árvai István gondolatairól, szándékairól, motivációiról, értékalkotásáról a *Kaliforniai fűrj* olvasója megtudott, azt gyakran a környezetével, különösen a feleségével folytatott párbeszédeiből és nem valamiféle tudatábrázolásból deríthette ki, Steve-nél ellenben sokkal jobban rá van szorulva a szereplői tudat narrátori közvetítésére. Lehet persze példákat hozni olyan helyekre, ahol nehéz volna eldönteni (persze: kell-e?), hogy egybeesik-e az elbeszélő perspektívája a főszereplőével. Az alábbi részlet (amúgy egy tipikus vagy klasszikus Oraveczmondát, amely paradox felépítésével és a lecsengésével akár az 1972. szeptember nyelvére is emlékeztethet) azért lehet érdekes ebből a szempontból, mert éppen valaminek (annak, hogy Steve a lagzi véget értevel végre magáévá teheti ifjú feleségét) a tudatosulásáról számol be, ugyanakkor a mondat második (a nő magatartásának megértésére vállalkozó) fele éppen azzal szembesít, hogy ennek a tuda-

tosságnak megvannak a maga korlátai, nem világos, hogy ezekről a korlátokról itt Steve maga is tudomással van-e, vagy inkább az elbeszélő ábrázolása és értelmezése távolodik-e el az övétől: „Akkor tudatosodott benne ismét, mikor a szélső házat elhagyva újdonsült felesége egyszer csak hozzábújt, mintegy védelmet keresve az ellen, amit tesz majd vele, de az is lehet, hogy csak fázott, mert hűvös volt, és köd ülte meg a Tarna-völgyet.”

Mindez persze nem jelenti azt (ez ellen az eddigi recepció is tiltakozott, az említett kritikuskvartett mellett lásd még: Nagy Imre: *Szajla – Kalifornia – Ókontri...*, Jelenkor online, 2018. 07. 25.), hogy a „lélektani” regény irányába mutató fordulat állt volna be a regényciklusban (az álmok, még hozzá javarészt nem különösebben individualizálható álmok státusza és jellege nemigen változott az előzményekhez képest), és az sem mondható, hogy individualitásában jóval transzparensebbé tenné a záró kötet főhősét, mint az elődjeit. Steve nyelve, tanult magyarja, minden idegensége ellenére is feloldódik abban a frázisok, idiómák, mai beszélt nyelvi jellegük ellenére is időtlen vagy időtlennek ható köznapi nyelvi formulák, személytelen fordulatok által alakított, ironikus megvilágításba helyezett, a maga prózaiságában nagyon is heterogén nyelvben (vajon mióta használják a magyarban azt a formulát, hogy „kábé”? – többek közt ez a kérdés ütött szöveget a recensens fejébe az olvasás során; némi utánajárás nyomán arra jutott, hogy már a 20. század elején is használatban volt), amely Oravecz olvasói számára évtizedek óta ismerős lehet. És amelyet – lehetne rögtön hozzáfűzni – bizonyos összefüggésekben a stiláris karambolok veszélye is ismételten megkísért. Oravecz írói szuverenitása többek között talán éppen abban nyilatkozik meg a legmeggyőzőbben, hogy ezeket a karambolokat rendre elkerüli, illetve pozitív értelemben a szöveg javára fordítja, mindazonáltal megjegyzendő, hogy az *Ókontri*ban akadnak olyan megfogalmazások, szóválasztások, amelyek meglehetősen stilisztikai türelemre apellálnak. A legtöbb esetben azonban inkább arról van szó, hogy ez a nyelvi világ valamiféleképpen a maga soknyelvű, sokhangú eredetének töredezettségét nagyítja fel vagy tükrözi vissza, mint valamiféle cserepeire zúzott tükör megsokszorozott fénytörésében – oly módon, hogy ez a töredezettség mindig ironikus, olykor akár morbid perspektívát teremt. A regény egyik tragikus epizódja a Steve-ék által egy ideig sikeresen bűjtatott menekült zsidók pusztulásával végződik, a lánya megerőszkolását megakadályozni igyekvő Csillagnét (akinek magyarított neve az egyik lóéval cseng egybe) agyonlövik az orosz katonák. A katonák távozása után az udvarra oda-fagyott holttestet „spaknival” kell kiszabadítani. Ez sikerül is, amit az alábbi kommentár követ: „Más gond nem volt Csillagnéval. De lehetett volna, ha zuhanás vagy agonizálás közben karjait oldalvást vagy előrenyújtja, hogy belekapaszkodjon valamibe, mert akkor úgy mered meg és lehetetlen vagy legalábbis bajos koporsóba tenni.” Más gond nem volt vele – mennyire másként hangzik, ha például a még élő menekültről beszél így a bűjtatója, és ha egy holttest eltakarításáról van szó. Az egy éves Jancsikáról kicsit korábban ezt a mondatot lehet olvasni: „Jancsika nemcsak *ennivalóan édes* volt, hanem rendkívül kíváncsi is, és miután élete első évét betöltvén *a helyváltoztatásban jelentős előrehaladásra* tett szert, szokásává vált, hogy felmászott a hálószoabaablakba” – egymástól nagyon távoli nyelvek, nagyon távoli hangok beszélnek ebben a személytelen mondatban, amely egészen széles

fesztávját mutatja fel azoknak a diskurzusoknak, amelyek a kisgyerekekről való beszéd lehetőségeit szabályozzák (a két szélsőséget lásd kiemelve), és amelyek itt talán szükségszerűen ironikus megvilágításba kerülnek, méghozzá anélkül, hogy ezt az ironikus perspektívát egy másik, *saját* nyelvhez kellene kötni. Talán az egyetlen olyan rétege a szövegnek, ahol a nyelv érzéki gazdagsága mintha bővkörébe vonná – és szókatalógusszerű felsorolásokra, hosszas mellérendelésekre készíti – az elbeszélőt, az, nem túl meglepő módon, a földművelés és a növényzet szókinccse. („Ott voltak a vadnövények, az aszat, a bogánccs, a katáng, a paraj, a csormó, a folyóka, a csenkesz, a pernyefű, a fűz, az akác, a galagonya, a vadrózsa, bodza, a trenka, a szeder is, és a természet megannyi növényi [és egyben, teszi hozzá a recenzens, nyelvi] alkotása.”) Amikor Steve rájön, hogy egy kukorica is lehet „ilyen szép”, akkor ehhez azonnal párosul a szavakban való gyönyörködés is. Mindez nem meglepő, hiszen fontos motívum a regényben a főhősnek a földdel való érzéki ismerkedése: többször szájába veszi, megnyalja a rögöket, és a már említett csúcsponton, amikor egyszerre mintha minden megvalósulna, amiért az óhazába utazott, a föld egy nagy, termékeny ölnék látszik számára, amelyet a kontinuitásában helyreállított család tölt ki, „mintha ő maga is meg lenne sokszorozva”. Az elbeszélő itt – igaz, múltó – „eufóriát” emleget, amely talán kevésbé találó az ezúttal is tárgyias-anatómiai perspektívából ábrázolt szexuális cselekedetekre, és különösen kevésbé az ezeket előadó nyelvre: Steve vágját „rendes, magzatkihordásra alkalmas medencét” közrefogó csípők váltják ki (megintcsak: kié ez a leírás vagy észlelés, a testet megkívánó főhősé, vagy a biológiai magyarázatot felvillantó elbeszélőé?), a feleség pedig egy intim pillanatban „nemi életnek” nevezi azt, aminek elmaradásáról panaszkodik, a házasság „elhálásának” jelenetéhez csupán néhány oldallal később pedig a Georgie által meglesett lófedeztetés részletes ábrázolása kínál közvetlen kontextust. Ami ennél (is) jóval érzékibb, az a föld.

A nyelvhasználat fentebb kiemelt sajátosságai nyilvánvalóan azzal a, ha nem is kockázattal, de narratív kihívással járnak, hogy az elbeszélés individualizálásának is bizonyos gátakat szabhatnak. Mint az már az első kötet kritikai fogadtatásán megfigyelhető volt, a regény olvasóinak egy része valamiféle monotóniát, gépieséget, krónikaszerűséget detektált Oravec prózájában, és valóban vannak olyan helyek az *Ókontri*-ban is, például a különböző földművelési munkafolyamatok előadásában, amelyek ebben az értelemben krónika- vagy naplószerűek, és mindezekelőtt bizonyos jól eltervezett és tervezhető események nyugtázásaként valósulnak meg („Maga a cséplés rendben zajlott le.”). A regénytrilógiának tulajdonképpen általános jellemzője, hogy az ábrázolt paraszti világban minden esemény tervszerűen, racionális és gazdasági megfontolások által prefiguráltan, kiszámíthatóan következik be (a recenzens kétszer is „számítási”-nak olvasta a „szántani” kifejezést a regényben), vagy legalábbis felmutatja a kiszámíthatóság attribútumát. Nem arról van szó, hogy az Árvai család generációi ne ütköznenek bele jelentős számú véletlen, megjósolhatatlan, sorsfordító eseménybe, bal- vagy tüzesebbe, a természet szélsőségeibe, a történelem beavatkozásába és hasonlókba, de maga a regény a szerkezetében is kicsit szkeptikusnak mutatkozik a kitérők, megszakítások, fordulatok jelentőségét illetően. Erről tanúskodik a történetalakításnak az a – már a *Kaliforniai fűrj* számos pontján is megfigyelhető – sajátossága, hogy a nagyobb részeket

rendre a központi cselekményből sokszor térben is kivezető, váratlan epizódok zárják le (nem tervezett séták, kirándulások, eltévedések, gyerek- vagy szexuális kalandok stb.), amelyek viszont rendre csattanó nélkül maradnak, és nem is nagyon kapcsolódnak vissza vagy gyakorolnak hatást a cselekmény további alakulására. Ez is egyfajta realizmus persze: nincs minden eseménynek vagy kalandnak tanulsága, messzire kisugárzó értelme, sorsfordító jelentése vagy jelentősége. Az Árvai család történetében, a föld hátrahagyásának sorozatos ismétlődésében talán pontosan az a letaglózó, hogy mindezek ellenére nem valósul meg az, amit kigondoltak vagy előkészítettek.

És tulajdonképpen ez a kudarc a történelem. A regénytrilógiának ebben a záródarabjában érhető leginkább tetten az a törekvés, hogy az Árvai család történetének ábrázolásából valamilyen mértékben a történelmi regény konvenciói is kivegyék a részüket, igaz, Oravecz itt is csak a legkézenfekvőbb, legmeghatározóbb események jelzésére (Hitler hatalomra jutása, a világháborús front átvonulása a falun, zsidóüldözés és -mentés, a kommunista uralom, a „kulák”-bélyeg, az 1956-os forradalom) szorítkozik. A regény utolsó fejezetei, talán meglepő módon, mindenesetre a várhatónál kevésbé kidolgozott formában vezetik keresztül Steve-et a földtulajdon és a személyi szuverenitás elvesztésének stációin, a főhős által eleve kételkedve szemlélte, „álomnak” minősített forradalomig és az azt követő újabb emigrációig. A *Halászóember* eredetileg „verstanulmányoknak” elkeresztelt költeményeihez képest itt talán kevesebb hangsúlyt kap Oravecz azon meggyőződése, amely – az *Egy hegy megy* egyik darabjának címét kölcsönvéve – „a mezőgazdálkodás végét”, vagyis, lényegében, a téveszesítés és az azt követő fejlemények eredményét egy kultúra megszűnésével, a falu elnéptelenedésével állítja megkérdőjelezhetetlen összefüggésbe. Az *Ókontri* (bizonyos, formai értelemben: nyitott) zárata az osztrák határ túloldalán való megérkezésről, a kivándorlás ismételt bekövetkezéséről való megbizonyosodásra fut ki, és azt lehetne mondani, hogy, ennyiben legalábbis, keményen ellenáll minden olyan kísérletnek, amely meghatározott értelmet igyekezne hozzárendelni a száz évet átfogó családtörténetnek. Marad a kudarcok, nem személyes kudarcok sorozata, annak kényszerű belátása, hogy egy kulturálisan és talán gazdaságilag is helyettesíthetetlen életforma generációkon át képtelen volt önmagát önnön legfontosabb feltételéhez (a tartós földbirtokláshoz) kötve fenntartani és megújítani. Oravecz nagyszabású regénysorozata pátosztól és melankóliától mentesen, szigorú racionalitással regisztrálja (és: *archiválja*) ezt a folyamatot – és éppen ezzel újítja meg, egészíti ki vagy tetőzi be a 20. századi magyar (szociografikus és regény-)irodalom ebből a szempontból releváns hagyományát.

Végezetül egy kérdés, *to whom it may concern*: nem kellene ezt a trilógiát megfilmesíteni? (*Magvető*)

KULCSÁR-SZABÓ ZOLTÁN